

Hünər və rəşadət tariximiz

1941-ci il iyunun 22-də faşist Almaniyası SSRİ-yə hücum etdi. Bununla da Böyük Vətən müharibəsi başladı. SSRİ-də yaşayan bütün xalqlar, o cümlədən azərbaycanlılar o zaman ümumi Vətən sayılan SSRİ-nin müdafiəsinə qalxdılar.

1941-1945-ci illərdə altı yüz mindən artıq soydaşımız müharibəyə yollanaraq müxtəlif cəbhələrdə vuruşdu. Azərbaycan diviziyaları Qafqazdan Berlinədək şərəfli döyüş yolu keçdi. Müharibənin ilk günlərində təqribən 40 min adam könüllü surətdə cəbhəyə getmək üçün hərbi komissarlıqlara müraciət etdi. 1941-ci ilin sonunda xalq qoşunu dəstələrində artıq 200 min nəfər döyüşçü vardı. Onlardan 15 min nəfərdən çoxu qadınlar idi.

Ağır müharibə illərində azərbaycanlı əsgər və zabitlər od-alov püskürən döyüş meydanlarında misilsiz şücaət göstərirdilər. Cəbhənin elə bir istiqaməti yox idi ki, həmvətənlərimiz orada döyüşməmiş olsun. Azərbaycanlılardan ibarət 414-cü, 416-cı, 402-ci, 396-cı, 223-cü, 77-ci və başqa milli diviziyaların əsgərləri və zabit heyəti Simferopolda, Odessada və digər şəhərlərdə vuruşmuşdular. 77-ci diviziya Polşa və Çexoslovakiyanın, 223-cü diviziya Yuqoslaviyanın azad edilməsində xüsusi igidlik göstərmişdi. 416-cı diviziya Qafqazdan Berlinədək qəhrəmanlıq yolu keçmişdi. Bəşəriyyətin yaddaşına ən dağdıncı savaş kimi yazılmış bu amansız müharibə dünyanın faşizmdən qurtulması uğrunda aparılırdı.

Azərbaycanı təmsil edən döyüşçülərdən 170 min nəfəri SSRİ-nin sanballı orden və medalları ilə təltif olundu. 130 nəfər Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. Hər orden və medalın arxasında isə hünər və rəşadət dayanırdı. Yüzlərin, minlərin arasında seçilənlərin qəhrəmanlığı əks olunurdu. Odlu müharibə yollarında, qanlı döyüş meydanlarında dəfələrlə yaralananlar da az olmadı. Hospitallara düşdülər, cəbhəyə dönmək əzmi ilə sağalıb yenidən döyüşə qatıldılar. Növbəti yaraları almaqdan heç də qorxmadılar, qələbə əzmi ilə döyüşdülər. Müharibə sona çatandan sonra vətənə döndülər. Hərəsi bir sahəni qurub-yaratmaq meydanına çevirdi.

Reyxstaq üzərinə bayraq sancan azərbaycanlı zabit

Azərbaycan və sovet hərbi xadimi, polkovnik Rəşid Əsəd oğlu Məcidov da bu müharibədə şücaətlər göstərərək hərbi salnaməsində xüsusi yeri olan Azərbaycan övladlarından biridir. 1945-ci il mayın 2-də Berlinin alınması zamanı, Brandenburq qapısı üzərində sovet bayrağının qaldırılması məhz bu igid zabitin başçılığı ilə həyata keçirilib. Onun göstərdiyi misilsiz şücaət nəsillərə hünər və mərdlik məktəbidir.

R.Məcidov 1908-ci ildə Bakıda hərbi ailəsində anadan olmuşdur. 1927-ci ildə Bakı Sənaye və İqtisadiyyat Texnikumunu bitirmişdir. 1933-cü ildə Azərbaycan komsomolu Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Moskvada Ali Partiya Məktəbində təhsilini davam etdirən Məcidov sonradan Qaradağ Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi və Yayılma Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışmışdır. Böyük Vətən müharibəsi dövründə o, 416-cı atıcı diviziyasının siyasi şöbəsinin rəhbəri idi. 93 faizi azərbaycanlılardan ibarət olan diviziyanın tərkibində Məzdokdan (Şimali Osetiya) Berlinə qədər yol keçmişdir.

1945-ci ilin mayında Berlinin alınması zamanı 416-cı diviziya yenə də öndə idi. Almanlar Berlini asanlıqla təhvil vermək istəmirdilər. Əsas maneə Brandenburq qapılarının arxasındakı döyüşən artilleriya idi. Bir neçə zərbədən sonra qapıların yanında yerləşən üçmərtəbəli məktəb çökür. Rəşid Məcidov bu anda əsgərlərinə Azərbaycan dilində "irəli" əmrini verir. O, qarşıda SSRİ-nin Berlinədəki sə-

"Azərbaycan xalqı İkinci Dünya müharibəsində həm döyüş meydanlarında, həm də arxa cəbhədə əsl şücaət və əzmkarlıq nümunələri göstərmişdir. Müharibə başlandıktan keçən qısa müddət ərzində Azərbaycan Respublikası ərazisində 87 qırıcı batalyon, 1124 özünümüdafiə dəstəsi təşkil edilmişdir. 1941-1945-ci illərdə respublikanın 600 mindən çox oğlan və qızları cəbhəyə getmişdir".

Heydər ƏLİYEV

Şəkilə (soldan sağa): 416-cı atıcı diviziyanın siyasi rəhbəri, polkovnik Rəşid Məcidov, həmin diviziyanın komandiri general-mayor D.Sızranov və müharibə veteranı Əbdül Zeynalov

firliyinin də yerləşdiyi Reyxstaqın binasını tanıyır. Polkovnikin tapşırığı və düzgün planı ilə bina zərər görmədən ələ keçirilir. Bunun sayəsində səfirlikdə yerləşən minlərlə məxfi sənəd qorunub saxlanılır. Diviziya bir neçə gün ərzində Berlin Universitetini, daxili işlər, maliyyə nazirliklərini və bir neçə strateji vacib yeri tutur. 2 may 1945-ci ildə Berlinin alınması zamanı polkovnik Rəşid Məcidovun rəhbərliyi altında 416-cı diviziyanın əsgərləri Brandenburq qapısı üzərində sovet bayrağını dalğalandırırlar. Bayrağı sancan digər azərbaycanlı isə Ələkbər Məcidov olur. Həmin günlərdə Brandenburq qapıları önündə keçirilmiş mitinqdə general V.P.Züvanov çıxış edərək deyir: "Berlin uğrunda tarixi döyüşdə sonuncu güllə məhz burada - Brandenburq qapıları önündə atıldı. Bu sonuncu gülləni də məhz qəhrəman Azərbaycan xalqının övladları atdı".

İkinci Dünya müharibəsində əsgərləri ilə ən təhlükəli əməliyyatlara qatılan Rəşid Məcidov bütün döyüşlərdən uğurla çıxmışdır. Polkovnik haqqında olan yazılarda bir məqam da diqqətimizi cəlb etdi. İllər sonra Rusiyada ermənilər Məcidovla bağlı faktları saxtalaşdırmağa çalışırlar. Onlar iddia edirlər ki, guya Berlinin azad olunmasında yalnız erməni atıcı diviziyası iştirak edib. Lakin arxiv materialları, sənədlər, generalların, böyük sərkərdələrin çıxışları, xatirələri bu iddiaların yalan olduğunu üzə çıxarır.

Polkovnik söhbətlərində müharibəni xatırlamağı xoşlamadığını söyləyirdi:

"Müharibə səbirsizliklə və qorxu ilə gözlənilən məktublardır, şərə və ölümə xüsusi nifrətdir. Müharibə zamanı mənim nəslim sevməyi və inanmağı, nifrət və inkar etməyi, gülməyi və ağlamağı öyrəndi. Dinc günlərdə, adətən, dəyəri- ni itirən, adı hala çevrilən çox şeylərin qədrini bilməyi dərk etdi".

Polkovnik Rəşid Məcidov müharibə zamanı hərbi xidmətə görə "Qırmızı Ulduz", iki dəfə "Qırmızı Bayraq", I və II dərəcəli Vətən Müharibəsi ordenləri ilə təltif olundu.

Vətən savaşından sonra azərbaycanlı zabit Gürcüstan SSR-in Vaziani kəndində artilleriya alayı heyətinə başçılıq etdi. Daha sonra Bakıda Milli Diviziyanın siyasi şöbəsinin rəhbəri oldu. Bakı şəhəri Oktyabr Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində işlədi, bir neçə ildən sonra isə Azərbaycan KP MK-nin inzibati orqanlar şöbəsinin müdiri təyin edildi və ömrünün sonuna qədər bu vəzifədə çalışdı. O, rəhbər işlərdə çalışdığı illərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin III çağırışının deputatı seçilmiş və müxtəlif ictimai-siyasi fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. 1967-ci ildə Xankəndidə ermənilər azərbaycanlılara qarşı tərxiat törətmək istəyəndə Rəşid Məcidov həmin tərxiatın qarşısının alınmasında iştirak etmişdir.

Müharibə dövründə radiasiyalı ərazilərdə olan Rəşid Məcidov uzun illər leykemiya əziyyəti çəkib. Bu səbəbdən də 1970-ci il iyulun 2-də vəfat edib. O, Bakının I Fəxri xiyabanında dəfn edilib.

416-cı Taqanroq diviziyası

416-cı milli diviziya cəbhədə 30 ay fasiləsiz döyüşlər aparmış, Bakıdan Berlinə qədər minlərlə kilometr yol qət etmiş, 6 Avropa ölkəsindən - Rumıniyadan, Bolqarıstandan, Yuqoslaviyadan, Macarıstandan, Avstriyadan, Çexoslovakiyadan və 50-dən çox böyük və orta çaydan keçərək düşmənin 23 mindən çox canlı qüvvəsini, 28 hərbi təyyarəsini, 113 tankını və zirehli maşınını, 549 səhra topunu, 311 minomyotunu, 1152 pulemyotunu, 200 avtomaşınını, 219 parovozunu, 7400 vaqonunu, 70 anbarını məhv etmiş, küllü miqdarda qənimət ələ keçirmişdi.

Diviziyanın 1368-ci atıcı alayı "Qırmızı Bayraq" ordeni, 1054-cü topçu alayı "Suvorov" ordeni, 444-cü əlahiddə topçu divizionu "Boqdan Xmelniçki" ordeni, 348-ci əlahiddə sanitar batalyonu "Qırmızı Bayraq" ordeni ilə təltif edilmişdi. Diviziyanın 14396 nəfər əsgər və komandiri də keçmiş SSRİ-nin orden və medalları ilə təltif olunmuşdular. Komandir və əsgərlərin bir çoxuna xarici ölkələrin orden və medalları verilmişdi.

416-cı Taqanroq diviziyasını bu sərtlilərin müəllifi üçün dəyərli edən faktlardan biri də odur ki, digər cəsur soydaşlarımızla yanaşı, atam Əbdül Zeynalov da bu diviziyanın tərkibində Qafqazdan Berlinədək şanlı döyüş yolu keçmiş, "Qırmızı bayraqlı" və "Suvorov" ordenli 1054-cü artilleriya polkunda vuruşmuşdu. Apardıqları döyüşləri, göstərdikləri qəhrəmanlıqları ömrünün sonuna kimi maraqlı bir hekayə kimi nəql edirdi. O, diviziyanın döyüşçülərinin təkə şücaətindən deyil, dostluğundan, döyüş ruhundan, mətinliyindən, çətin günlərdə mənən, iradəcə yenilməzliyindən heyranlıqla danışırdı. Belə insanların öz ömürləri ilə yaratdıqları nümunələr xalqın ruhunu hər zaman oyaq saxlayır.

416-cı diviziyanın döyüş yolu üzərindəki müxtəlif şəhərlərdə onun qələbələri şərəfinə xatirə abidələri ucalıb. Taqanroq şəhərinin yaxınlığındakı Sənbek yüksəkliyində diviziyanın xatirə ansamblı yaradılıb. Taqanroqda, Kiyevdə, Nikolayevdə, Odessa şəhərlərində və Moskvada bu diviziyaya həsr olunmuş şöhrət muzeyləri təşkil edilib. Bütün bunlar Azərbaycan tarixinin daha bir şanlı səhifəsidir.

İradə ƏLİYEV,
"Azərbaycan"